

ПІВДЕННО- УКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

4-5 грудня, 2023 р.

м. Одеса

*VI Всеукраїнська науково-практична
конференція
студентів та молодих вчених*

Програма та матеріали виступів учасників

*ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ СТУДІЇ*

1. Гендерна дискримінація жінок, і чи могло все бути навпаки. Думки 4-х експертів. Українська правда - новини онлайн про Україну: веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/09/19/245949/> (дата звернення: 21.11.2023).
2. Гришко В. Лівчук С. Історичні передумови формування гендерної нерівності у суспільстві. Конституційне право. 2019. № 2. С. 141-145.
3. Коран. Переклад смислів українською мовою. Київ: ДУМУ «УММА», 2018 С. 608. URL: <https://risale.in.ua/qoran/2018/05/26/%d1%81%d1%83%d1%80%d0%b0-4-%d0%b0%d0%bd-%d0%bd%d1%96%d1%81%d0%b0/> (дата звернення: 21.11.2023).
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію Закон України від 3 черв. 2023 р. 3543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21-11.2023).
5. Старий Завіт. Буття (1:27), (Буття 2:22) Бучацький монастир оо. Василян: веб-сайт. URL: <http://osbm-buchach.org.ua/Bibliya/Buttia.html> (дата звернення: 21.11.2023).
6. Moss-Racusin C. and others. Gender Equality Eliminates Gender Gaps in Engagement with Female-Stereotypic Domains. Journal of Experimental Psychology: Applied, published online Dec. 2022. 22. URL: <https://www.apa.org/news/press/releases/2022/12/male-gender-bias-career-paths> (дата звернення: 21.11.2023).
7. Moss-Racusin C. and others. Science faculty's subtle gender biases favor male students. Advancing psychology to benefit society and improve lives. 2012. vol. 109. P. 16474-16479. URL: <http://www.pnas.org/content/109/41/16474.full.pdf> (дата звернення: 21-11.2023).

Ріпа Андрій – аспірант, кафедра філософських і політичних наук
 Науковий керівник: **Анжела Бойко** – докторка філософських наук, професорка,
 завідувачка кафедри філософських і політичних наук
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

ЗМІНА ПАРАДИГМ: ВІЙНА, БЕЗПЕКА, УБЕЗПЕЧЕННЯ

Сьогодні ми всі є свідками та учасниками великих тектонічних зсувів у житті та політиці й відповідно – у теорії та філософії, тому я хотів би висловити деякі міркування з приводу зміни парадигм у зв'язку з війною та безпековими викликами. Це нагальна філософська вправа, адже всі без винятку погоджуються, що після 2022 року світ більше не буде такий, як він був раніше – однак яким він буде? Такі запитання були парадигмальними після 1945, 1991, 2001 та 2014-го, коли історія розкололася на «до» і «після». Таке враження, що ми знову стоїмо на порозі чогось невідомого та грандіозного.

Після 1945 року «велика війна», принаймні в морально-філософському плані, перестала бути виправданою, але й у правовому полі, принаймні після заснування ООН, як сподівалися тоді, вона втратила легітимність. Однак війни та насильства аж ніяк не зникли. Надійшла ера великої «холодної війни» з відповідними винятками з правил, новими масками, прийомами, технологіями, непримиренними ідеологіями (1947–1991). Утім, консенсус радше схилився до переконання про «непристойність» будь-якої війни, якщо вона не є оборонною, деколоніальною або національно-визвольною (та й відносно мирний розпад Радянського Союзу наприкінці «короткого двадцятого століття» підтвердив

переконання, що парадигма «світової підтримки миру» та «непристойності війни» збережеться як аксіома, попри деякі тимчасові відхилення від норми).

Особливістю входження в нове століття стала морально-філософська виправданість війни. За точку відліку для міркування про сучасну парадигму (радше, у множині: сучасні парадигми) я беру слова політичного філософа П'єра Асснера, висловлені ним у зв'язку з терористичною атакою на Пентагон і башти-близнюки у Нью-Йорку, подією, що запустила нову епоху глобальної війни проти тероризму, що тривала від 2001 до 2014 рр.: «Після подій 11 вересня змінилася засаднича парадигма. Раніше ми перебували (чи принаймні вірили, що перебували) у світі Локка з виходами на світ Канта. Тепер ми опинилися у світі Гоббса з виходами на світ Ніцше та Маркса». Зрозуміло, що йшлося про кінець наївної віри в миролюбне, добровільне та безперешкодне поширення західної моделі ліберальної демократії та ринкової економіки («світ Локка та Канта»), що нібито здобула моральний і політичний тріумф після 1991 року. Дехто стверджував про повну перемогу та безальтернативність цього проекту (відомий «кінець історії» Фукуяма). На зміну краху цих ілюзій на Заході запанувало загальне відчуття небезпеки та незахищеності («світ Гоббса»), а в решти світу, що не належав або не ідентифікував себе з успішними та процвітаючими країнами або верствами, посилювалися настрої ресентименту, озлобленості, нігілізму («світ Ніцше»), економічної нерівності, соціальної несправедливості («світ Маркса»).

Внаслідок глобальної війни з тероризмом, парадигма чіткого розділення війни та миру була замінена на іншу опозицію: війна обернулася на «інтервенцію», а мир – на встановлення «безпеки». Як стверджує П. Асснер, «структурно значущим поняттям, яке замінило поняття війни, як здійснення політики іншими засобами, вже є не стільки *стримування*, – як у часи холодної війни, – скільки *інтервенція*». Такі інтервенції (втручання), як-от, наприклад, на Близькому Сході, в Афганістані й Іраку, здійснюються в ім'я відновлення або підтримки безпеки та порядку, тому зазвичай відбуваються в формі спеціальних операцій і радше застосовують поліційні методи, які частково нагадують класичні колоніальні військові кампанії. На жаль, ця стратегія не здобуває стійких і довготривалих результатів, часто-густо призводячи до новітньої парадигми війни – «війн хаотизації» (особливо після поразки рухів «арабської весни» в низці країн і, зокрема у війні в Сирії, вже за участі російських військ).

Прикметно, що путінізм виник і розвинувся під тінню цього глобального запиту на «безпеку» та вписав свої загарбницькі колоніальні війни в Чечні та Грузії в глобальну риторику «боротьби з тероризмом», що, згідно з безпековою та антитерористичною парадигмою, знаходила розуміння на Заході. Звісно, «сліпота» західних країн щодо путінізму мала й прагматичні та економічні мотиви. Варто також згадати російські декларації 1990-х про вірність цінностям «Локка і Канта» (в контексті нашої теми), проте парадигмально путінізм поступово рухався в бік крайнього консерватизму та ресентименту. Путінський

режим, перейшовши до безпекової парадигми, мислив напад на Україну насамперед як поліцейську операцію з можливістю перенесення на певні «непокірні» території афгано-сирійської моделі «війн хаотизації». Путінізм навмисне створює гуманітарну катастрофу на загарбаних територіях, щоб потім їх демонстративно «виправляти».

Отже, традиційна парадигма війни та миру замінюються парадигмою інтервенції та безпеки. Зрозуміло, це призводить до нової конфігурації насильства, як фізичного, так і політичного. Зокрема, у випадку російської агресії. Тут ми звернемося до історико-концептуальних висновків Мішеля Фуко, який перевертає класичну формулу Клаузевіца «війна — це продовження політики іншими засобами»; у часи сучасного неолібералізму (згідно з Фуко, часи біополітики), навпаки, саме політика стає продовженням війни іншими засобами. Модерна держава ґрунтувала безпеку на засобах армії та правосуддя (на війні й законі) заради захисту громадян і територіальної цілісності; сьогодні ж нова епоха розширює роль поліції у вигляді забезпечення безпеки індивідів і контролю за потоками. Поліцейська політика дотримання безпеки та порядку стала продовженням війни іншими засобами: на одному полюсі сек'юритизації відбувається контроль і стеження за людськими тілами, на іншому — регулювання та організація населення. Фуко розрізняє чотири ключові ідеї безпеки, кожна з яких домінує в той чи інший період, а тепер, як ми виявляємо, як у наш час вони співіснують у новому симбіозі. Погляньмо на ці чотири ідеї, виявлені Мішелем Фуко.

По-перше, ідея безпеки зароджується в часи Античності насамперед серед філософів: її розуміли як *sine curae* — «без турбот»; греки сприймали її на духовному рівні як *a-taraxia* («без хвилювань») — за нашої інформаційної епохи «тотального екрану», «суспільства спектаклю» та «соціальних мереж» такий різновид безпеки забезпечується значною мірою засобами культурної індустрії. По-друге, безпека у часи Модерну здійснюється через суверенну державу у її взаємодії з іншими суверенними державами (у рамках дипломатично-військового диспозитиву), що дає нам класичне розуміння політики як відмінності між другом і ворогом (К. Шмітт). По-третє, в епоху неолібералізму сучасна (не)безпека є фундаментально біополітичною: вона зосереджується на питаннях ризиків і загроз життю та вільному, безперешкодному проходженню потоків.

І нарешті, по-четверте, безпека, зокрема у Середні Віки (але не тільки, як ми бачимо на прикладі сучасної російської політики), формулюється в теологічних термінах: вона базується на ідеї імперії — зокрема, середньовічній ідеї імперії останніх днів, міфі, заснованому на християнській міленаристській доктрині: відомоме гасло « *Pax et securitas*» взято з тлумачення Апокаліпсису святого Івана та послань Павла, зокрема, послання до солунян; ця доктрина утворила синтез між ідеями імперії, миру та безпеки. У російських консервативних колах (Дугін, Філіпов та ін.) цей політичний міф був дуже

впливовим як учення про *катехон* (від грецького τὸ κατέχων, «те, що стримує»), тобто імперія і цар відіграють роль «оплоту», який стримує хаос «останніх днів» і нібито перешкоджають приходу Антихриста. Утім, у цій концепції завжди криється парадокс: прихід Антихриста є умовою спокути, обіцяної Месією, тому катехон ніби перешкоджає здійсненню спокути...

Не дивно, що російська політична уява інсценує військову поразку як щось абсолютне й апокаліптичне. Якщо «велика Росія» зазнає поразки від «маленької» України, то це буде не менш, як зникнення імперії, настання «кінця часів». Химери цієї середньовічної уяви можна розвивати довго (особливо, коли вона гібридно поєднується з химерами постмодернізму). Наша завдання інше: з огляду на вищесказане, ми доходимо висновку, що класична парадигма безпеки, досягнувши межі насичення та гібридизації, змішуючись із іншими моделями, сьогодні вихолощена й більше не є ефективною, за умов трансформації інших парадигм. На нашу думку, замість класичної парадигми безпеки Україні слід перейти на нові форми, які ми пропонуємо розглянути як *стратегії забезпечення*.

По-перше, мислення стратегіями дає змогу не загрузнути в фатальних «світах Гоббса, Ніцше та Маркса». Зрозуміло, їхні парадигми належать минулим століттям і сигналізують про крок назад у політичній філософії. Кому з більш-менш актуальних філософів властиве стратегічне мислення? Вочевидь, це П'єр Бурдьє, Мішель Фуко, Марта Нуссбаум, Джудіт Батлер, Жак Рансьєр (прикладі стратегів, які не обов'язково надихаються війною). По-друге, в умовах війни курс на демократизацію демократії завжди актуальний: стратегії забезпечення – експериментальні, інноваційні й передбачають динамізм і гнучкість. По-третє, *стратегії забезпечення* розглядають проблеми в комплексі: це і військова оборона, і культурна дипломатія, і співпраця та альянси з міжнародними партнерами, процеси економічного, інформаційного, соціального забезпечення, й адаптація до змін тощо.

Валерія Сахно – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Право», спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: **Ганна Нівня** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ОБ'ЄКТИВНА ТА СУБ'ЄКТИВНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ПРАВІ

Відомий філософсько-етичний уявний експеримент, іменований «проблемою вагонетки», став хрестоматійним прикладом етичної дилеми в області справедливості і моральності і з плином часу не втратив своєї актуальності. Він полягає в умоглядному моделюванні ситуації, коли важка